

О.В. Дуса

E-mail: elenadysa@mail.ru

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

РОЛЬ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ У ФОРМУВАННІ КАРТИНИ СВІТУ ОСОБИСТОСТІ

Одним з фундаментальних понять філософії, психології та інших гуманітарних наук в останні часи є «картина світу». Це поняття відбиває специфіку людини та її буття, її взаємовідносини із зовнішнім світом й важливіші умови її існування у цьому світі. Картина світу – це деяка модель, яка описує до певного ступеня реальність у розумінні людини, яка дозволяє їй діяти відповідно правилам, котрі явно і неявно закладені у цю картину. Картина світу – це результат розвитку мислення у першу чергу. Різні наукові концепції картини світу дозволяють глибше зрозуміти питання про те, яким чином вона впливає на зовнішню діяльність та поведінку людини.

Між реальним світом і людиною стоїть мовлення, яке нерозривно пов'язано з мисленням. Людина сприймає й усвідомлює світ через органи чуття, створює систему уявлень про світ завдяки мовленнєво-мисленнєвому процесу. Але цей процес своєрідний для кожної особистості, що обумовлено індивідуальними особливостями та зовнішніми умовами розвитку. Можна говорити про те, що картина світу складається для особистості як сума її уявлень про світ, про себе, і «визначається як результат всієї духовної активності людини і всіх її контактів із світом» [3, с. 19], які об'єднуються у цілісний образ і включають у себе усю сукупність знань, яка формується у суспільній та індивідуальній свідомості людини.

Опанування людиною духовним досвідом людства у взаємодії з іншими компонентами її розвитку є предметом дослідження багатьох гуманітарних науки. Психологічна і педагогічна науки мають обґрунтувати шляхи, механізми вдосконалення процесу виховання особистості, який, на думку Л. С. Виготського, має сприяти «завтрашньому дню дитячого розвитку», випереджаючи його. Цей розвиток відбувається протягом всього життя людини, але особливо інтенсивно – в дитячому і юнацькому віці. Сукупність змін приводить до переходу індивіда в категорію особистості та набуття нею своєрідної неповторності й оригінальності, тобто індивідуальності. Отже, розвиток людини як особистості має два боки: об'єктивний і суб'єктивний.

Велике значення у формуванні внутрішньої картини світу особистості має освітній простір, який ми розуміємо як педагогічний феномен зустрічі та взаємодії людини з оточуючими її елементами-носіями культури (освітнім середовищем), у результаті чого відбувається їх

осмислення та пізнання. У зміст цього педагогічного феномену сучасні учені вкладають смисл спеціально організованого педагогічного середовища як структурованої системи педагогічних факторів та умов їх освоєння особистістю у процесі її становлення. [4]. В освітньому просторі відбувається процес формування людини з соціально-політичною свідомістю.

Науковий зміст освіти служить базою процесу формування сучасної особистості. Освіта допомагає студенту пізнавати та правильно сприймати об'єктивні знання явищ дійсності та формує емоційне відношення до них. З цих відношень складається ціннісна картина світу, в основі якої лежать різні способи осмислення реальної дійсності. Ціннісна картина світу пов'язана з процесами оціночної категоризації, які припускають суб'єктивну оцінку предметів та явищ. Тобто оціночна категоризація – це система оціночних категорій, відповідно формування картини світу неможливе без категорії оцінки. Проте специфіка оціночної категоризації полягає у способі сприйняття та осмислення навколишнього світу і знаходить своє відображення у мисленнєвій діяльності у вигляді оціночних смислових структур, які створюються у внутрішньому плані діяльності і є джерелом формування різних життєвих цінностей людини.

За даними сучасних дослідників (Визгина А.В. Дьяконов Г. В. Россохин А.В. Самойлов О.Е. та ін), внутрішній діалог вважають тим психологічним механізмом, завдяки якому протікають процеси породження нових смислів та переосмислення, усвідомлення мотивів і зміни системи цінностей, що виступає найважливішою ознакою розвитку. Завдяки внутрішньому діалогу особистість здійснює усвідомлення свого «Я» і, виконуючи таку функцію, згодом внутрішній діалог стає внутріособистісним утворенням і відіграє значну роль у побудові внутрішніх смислів та суб'єктивної картини світу.

Завдяки процесам смислоутворення формуються основні смислові структури картини світу, але цей процес динамічний. Стикаючись з реальним світом, який постійно змінюється, особистість постійно переосмислює власні погляди, цінності, уявлення про світ, людей, про себе. Зокрема, власна діяльність дає людині потужний поштовх до розвитку. Особистість може встати в практичне відношення до своєї діяльності. «Суб'єктом можна назвати того, хто здатний вступити в особливі відносини з самим собою, звернутися до самого себе» [2, с. 17].

Результатом такої взаємодії є виникнення смислової необхідності у діяльності, яка відображує реальні життєві відносини особистості, які об'єктивно вимагають підтримки, поліпшення може зіставлятися з особистісними домаганнями, оскільки особистість дійсно претендує на певні успіхи у перетворенні дійсності, на певний рівень задоволення своїх потреб. Як вважає К. А. Абульханова-Славська, «у своїх домаганнях особистість висуває вимоги не тільки до очікуваного успіху, але й до самої

себе - рівню, якості, способу своєї активності при здійсненні діяльності» [1, с. 228]. Сміслові структури особистості включають в узагальненому вигляді сукупність домагань особистості: її вимоги до навколишньої дійсності, своєї діяльності і самій собі.

Цінність освітнього простору для формування картини світу особистості визначається тим, що особистість об'єктивує свої смислові структури, перетворює дійсність у потрібному напрямку. У зв'язку з цим, основним завданням сучасної освіти є поступове зміщення пріоритетів від прямого навчання до індивідуального контакту зі студентами. Ключові лекції та семінарські заняття залишаються, звичайно, незамінними, проте суттєва частина навчального процесу може проходити під час індивідуальних консультацій з викладачами з конкретних тем чи проблем.

В якості основної риси сучасної освіти можна назвати його діалогічність, яка проявляється у співіснуванні як різних підходів до викладання, так і самих методів викладання. Вже при підготовці студентів педагогічних вузів треба формувати їх ментальну сумісність, вміння і бажання вести полеміку.

Література:

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни. - М.: Мысль, 1991.-299 с.
2. Кудрявцев В.Т., Уразалиева Г.К. Субъект деятельности в онтогенезе //Вопросы психологии. - 2001. -№4.-С. 14-30.
3. Постовалова В.И. Картина мира в жизнедеятельности человека // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Б.А. Серебренников, Е. С. Кубрякова, В.И. Постовалова. - М.: Наука, 1998. С. 8-70.
4. Цимбалару А. Д. Компонентно-структурний аналіз поняття «освітній простір» (Інститут педагогіки АПН України) [http://rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Pedagogica/23997.doc.htm]